

Antropologifagets bidrag til NTNUs satsningsområde Bærekraftig Samfunnsutvikling

Jan Ketil Simonsen, Sosialantropologisk Institutt

For tiden har Sosialantropologisk Institutt ingen forskningsprosjekter eller -grupper som har bærekraftig samfunnsutvikling som hovedfokus, men både faget og deler av forskningen som foregår på instituttet er relevant for det tematiske satsningsområdet. Jeg utaler meg således på et generelt grunnlag, og innlegget er sammenfattet i følgende tre punkter:

- 1) Meget kort om sosialantropologiens egenart og posisjon til å si noe om bærekraftig samfunnsutvikling
- 2) Kort om forskning og kompetanse på instituttet relevant for området
- 3) En generell bemerkning om samfunnsfagene, bærekraft og fakultetets profil

1) Antropologiens egenart og posisjon i forhold til forskning på bærekraftig utvikling

Antropologien er først og fremst en *komparativ vitenskap* som studerer samfunn og kultur over hele verden. Historisk har den særlig fokusert på urfolk og det vi for ikke lenge side omtalte som tradisjonelle, før-industrielle eller førmoderne samfunn. Sett ut fra arbeidsdelingen mellom samfunnsvitenskapene i Norge, har faget primært fokusert på ikke-europeiske samfunn.

Antropologien er også en *helhetsvitenskap*, dvs. at den ikke konsentrerer seg om spesifikke sektorer i samfunnet, men søker å se kulturelle mønstre på tvers av sosiale institusjoner og sektorer. Feltstudier ble tradisjonelt gjort i små landsbyer, og et helhetsperspektiv innebar at forskeren også undersøkte sammenhengene mellom økologisk tilpasning, produksjonsformer og teknologi, sosial organisasjon og familiestrukturer og politiske og religiøse institusjoner. I sum undersøkte antropologien hvordan samfunn ble konstituert, reproduisert og endret. Dette betyr også at temaer om bærekraftig samfunn i en vid forstand og i forhold til økologisk tilpasning er gamle temaer i faget.

Fagets viktigste komparative og analytiske begrep er *kultur* og fagets humanistiske bidrag har historisk vært å gjøre ulike folkeslag forståelig for hverandre. Antropologer er således «kulturoversettere», og våre kandidater arbeider i sektorer i samfunnet hvor kulturforskjeller er signifikante. I min generasjon var det særlig i bistand (NORAD), i utenriksdepartementet, og i ikke-statlige utviklingsorganisasjoner nyutdannet antropologer jobbet. (Regnskogsfondet ble bl.a. opprettet av antropologer.) I de siste to tiårene har mange nyutdannede arbeidet med innvandring, integrering og utviklingen av et flerkulturelt samfunn; fra UDI til asylmottak og kurs som holdes i kommunal regi.

Kombinasjonen av studier av økologisk tilpasning, før-industrielle samfunn og kulturforskjeller gjorde antropologene spesielt kompetente i bistands- og utviklingsarbeid. Den første evalueringen av et norsk bistandsprosjekt ble gjort av en antropolog og den lengst sittende bistandsministeren da denne ministerposten eksisterte, Hilde Frafjord Johnsen, er utdannet antropolog. Mange på instituttet har også evaluert bistands- og utviklingsprosjekter.

På grunn av den lokale kunnskapen om kulturelle og sosiale forhold antropologene besitter, har vi særlig blitt brukt til å bedre tilpasse utviklingsprosjektene til målgruppene. Det har også utviklet seg en svært kritisk tradisjon i faget som studerer organiseringen og konsekvensene av bistandsprosjekter på et mer uavhengig grunnlag. Modeller for utvikling kan ha lav prediksjonsverdi; en kan ikke forutse alle konsekvenser av tiltak nettopp fordi folk handler og responderer på dem på innovative og uforutsigbare måter. Utvikling betyr derfor ikke nødvendigvis utvikling for alle, og en må hele tiden ha et kritisk blikk på hvilke effekter tiltak har for ulike grupper i samfunnet.

I de siste årene har man i FN-systemet blitt mer opptatt av *kultur* som en del av bærekraftig utvikling. *Kulturelt mangfold* har blitt lansert som en fjerde pilar i bærekraftig utvikling ved siden av naturmiljø/biologisk mangfold, økonomi og samfunn. Likeledes har FN blitt mer opptatt av kulturdimensjonen i prosjekter for bærekraftig utvikling. Etterspørselen av kompetanse på kulturelle forhold er sammenfallende med den tidligere bistandspolitikken da økonomisk utvikling i fattige, før-industrielle samfunn stod i sentrum, og antropologien er særlig godt posisjonert til å bidra med forskning og kompetanse i relasjon til denne fjerde pilaren.

Eksempler på norske, antropologiske forskningsprosjekter som eksplisitt fokuserer på bærekraftig utvikling finner vi spesielt ved Universitetet i Oslo, hvor det blant annet forskes på hvordan lokalbefolkningen og deres kulturtradisjoner og praksiser, som for eksempel jordbruk, jakt og fiske, kan involveres i en bærekraftig naturforvaltning av tropisk regnskog. Nærmere bestemt forskes det på UN-REDD (*United Nations Collaborative Programme on Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries*) i Indonesia fordi man i Oslo har kompetanse på samfunn i disse områdene.

2) Relevant sosialantropologisk forskning ved NTNU

Forskningskompetansen på instituttet her i Trondheim er mest relevant for SO-2: *Bærekraftig byutvikling*. I 1980 bodde 70% av jordens befolkning i rural områder; i 2050 er det prosjektert at 70% vil bo i byer. Urbaniseringen vil være sterkest i fattige, folkerike land. NTNU er et UN-Habitat (*United Nations Human Settlements Programme*) partneruniversitet, og NTNU har samarbeid i forskning og utdanning med utviklingsland som eget punkt i den internasjonale strategien og som et ledd i sitt solidariske samfunnsoppdrag. UN-Habitat har siden 1970-tallet, sammen med blant annet Verdensbanken, lokale myndigheter og det sivile samfunn, drevet byutvikling i fattige land i antropologiens tradisjonelle studieområder. Bærekraftig byutvikling er en stor utfordring og et viktig forskningstema i den raske og tiltakende urbaniseringen i disse områdene. Eksempler på relevant, komparativ forskning og kompetanse i denne sammenhengen ved Sosialantropologisk Institutt er:

- Langvarig samarbeid med AB-fakultetet om forskning på kulturarv og byutvikling i Kina.
- Etiopiastudier: Landfordelingsproblematikk i rurale områder og tiltakende migrasjon til små regionssentre.
- Evaluering av en ny modell for bydelsutvikling i fattige land som ble utviklet av UN-Habitat etter FNs *Year of the Shelter* i 1987 (og testet ut blant annet i Zambia).
- Sosiale og kulturelle konsekvenser av forurensning i en industriby i Øst-Europa (som en gang var kjent som «verdens mest forurensede by»).

3) Bærekraftig teknologi- og samfunnsutvikling: En generell kommentar til SVTs profil

Strategiplaner ved SVT fremhever fakultetet som en viktig bidragsyter og premissleverandør til NTNUs tematiske satsningsområder og at vi føler tilhørighet til NTNUs hovedprofil som gir oss et fortrinn i konkurransen om studenter, fagpersoner og ressurser. Jeg stiller spørsmål ved om posisjonen som «tverrfaglig leverandør» gir samfunnsvitenskapene en mer beskjeden rolle i systemet og en svakere legitimering i NTNUs hovedprofil enn hva SVT fortjener og er tjent med i et lengere perspektiv. Det tematiske satsningsområdet Bærekraftig Samfunnsutvikling gir oss, etter min skjønn, en ypperlig mulighet til å gi teknologi en *egenverdi* i SVTs forsknings- og utdanningsprofil.

Sammenhengene mellom teknologisk utvikling og samfunnsutvikling er et gammelt, helt grunnleggende og tilbakevendende tema i alle de samfunnsvitenskapelige disiplinene. Den raske utviklingen innen informasjonsteknologien har transformert samfunn og sosiale relasjoner på måter som vi knapt kunne forestille oss få år tilbake. Den neste teknologiske revolusjonen vil være grønn teknologi og fornybar energi som også vil transformere samfunn på måter som vi ikke evner å forestille oss i dag. En grunnleggende transformasjon av samfunn til teknologisk, miljømessig og energimessig bærekraftige samfunn er den største utfordringen vi står ovenfor i dag globalt og lokalt, og denne transformasjonen er et egnet utgangspunkt for en mangfoldig, kritisk samfunnsvitenskap som evner å påvirke utviklingen.

I samfunnsvitenskapene favner begrepet teknologi bredt og inkluderer strukturelle, symbolske, organisatoriske og kognitive fenomener, former og prosesser så vel som materielle. Ulike folk, samfunnslag og -grupper, lokalt og globalt, er forskjellig situert i forhold til utviklingen av grønn teknologi og fornybare ressurser, og grunnleggende, tverrgående temaer i de samfunnsvitenskapelige disiplinene som for eksempel konflikter, makt, politikk, økonomi, produksjonsrelasjoner, sosial organisasjon, sosial differensiering, kulturelle meningssystemer og identitet faller enkelt innenfor en slik overordnet ramme og teknologibegrep.

Sammenhengene mellom teknologisk utvikling og samfunnsutvikling kan tjene som en overordnet orientering i vårt faglige virke og fakultetets faglige profil og vil i seg selv gi oss en mer permanent eller naturlig legitimitet i NTNUs hovedprofil uten at vi hele tiden må skule til og tjene andre fagfelt i NTNU-systemet for å legitimere vår plass og rolle. Et langsiktig og

systematisk fokus på disse sammenhengene vil samtidig styrke vår profil i forhold til de andre samfunnsvitenskapelige fakultetene i Norge. Mens universitetene i Oslo og Bergen ikke har en spesiell profil for sin samfunnsforskning, speiler samfunnsvitenskapen ved Universitetet i Tromsø dette universitetets opprinnelige samfunnsoppdrag; å forske på forhold som er relevant for nordområdene. Fakultetet der har mange forskningsgrupper som i vid forstand faller innenfor et slikt fokus. Tenker man i et generasjonsperspektiv vil en slik mer overordnet orientering kunne bidra til å bygge sterke internasjonale miljøer, samtidig som orienteringen ikke innebære en radikal forskyvning av den nåværende stabens forskningsinteresser og kompetanse.

JKS 13.10.14